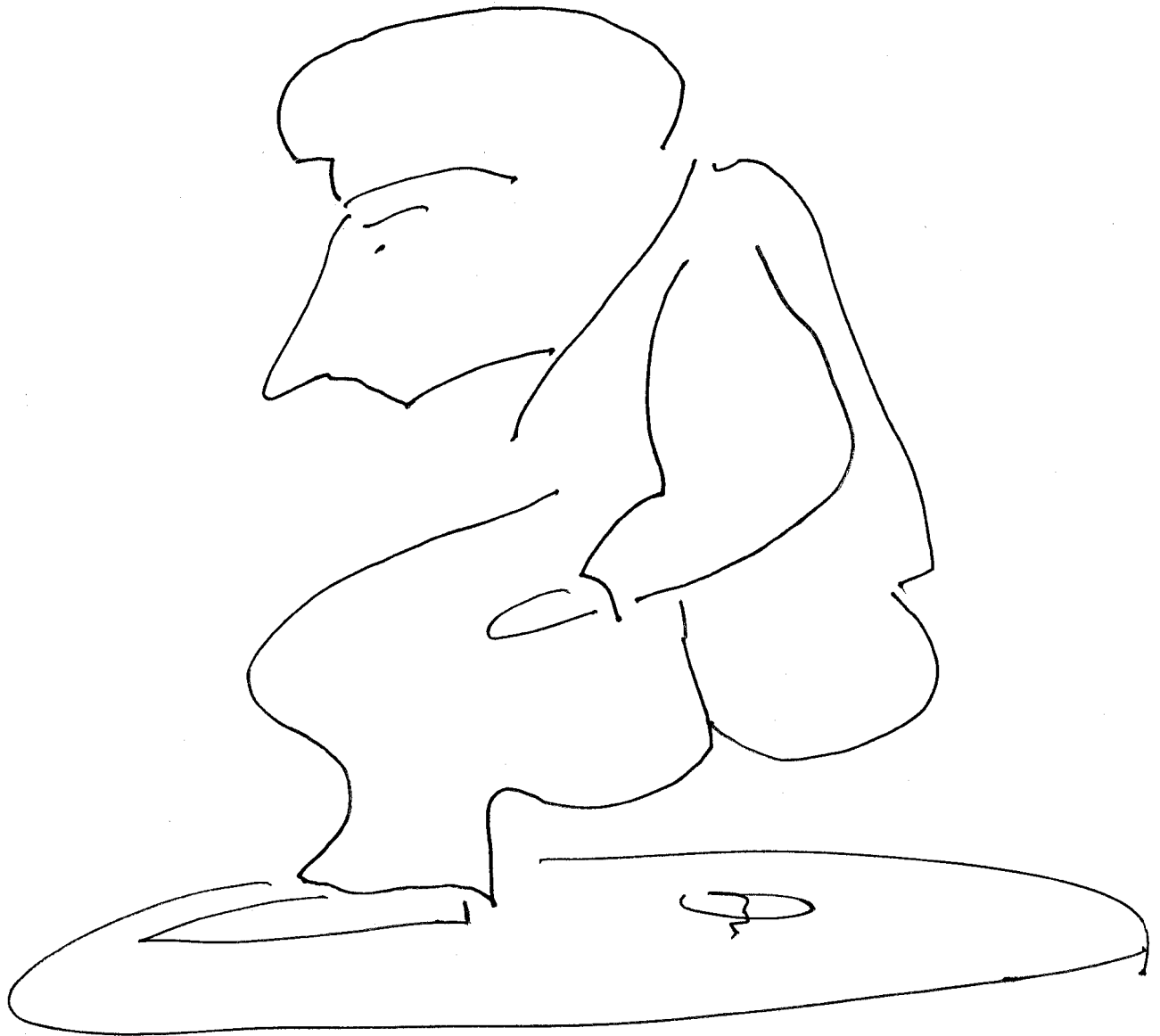

CAGANÒFILIA

BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ «AMICS DEL CAGANER»

SEGONA ÈPOCA. DL.: B-21.699/97 · BARCELONA · DESEMBRE 2002 · NÚM. 21

Dibuix de Miquel Alsina

Salutació

del president

A l'Assemblea del passat mes de juny vaig ser reelegit President de l'Associació conjuntament amb la nova Junta. El nostre propòsit és donar continuïtat als projectes iniciats i impulsar-ne de nous. I, sobretot, per continuar la història de la nostra Entitat.

La nova Junta Directiva està formada pels següents membres:

President: *Joan Lliteras*

Vicepresident: *Xavier Borrell*

Secretari: *Xabier Añoveros*

Tresorer: *Joan Rossell*

Vocals: *Jordi Sarrate*
Albert Freixa
Fernando Jové
Cynthia Lisuk
Miquel Alsina
Robert Torns

Van dimitir de l'anterior Junta en Jordi Arruga, en Josep Mañà i na Montserrat Capdevila. En Jordi Arruga ha cessat, també, en la seva funció d'elaborar el Butlletí. En nom de tota l'Associació els donem les gràcies per la valuosa tasca realitzada durant aquests anys.

Els nous membres de la Junta són, doncs, na Cynthia Lisuk, en Miquel Alsina i en Robert Torns.

Els donem la més cordial benvinguda!

Com podeu observar, amb aquest exemplar que teniu a les vostres mans, comença la segona època del nostre butlletí. El nou equip redactor està format per en Jordi Sarrate i en Miquel Alsina. El nou logo ha estat dissenyat per l'equip professional d'en Bernat Lliteras.

Igualment com ara fa quatre anys, no vull acabar la meua salutació sense fer una crida i animar les sòcies i els socis a participar en les diferents activitats i iniciatives de l'Associació.

Joan Lliteras

Bon any 2003

Exposició Caganers desembre 2001

A la Biblioteca Pompeu Fabra de Mataró

Caganers a Amèrica

un punt de vista personal

CAGANERS A AMÈRICA

Un punt de vista personal

Daniel L. Lisuk

(Traduït de l'anglès per
Emili Pérez)

Intento de fer-los-hi comprendre. A vegades amb èxit, d'altres abandono, frustrat. Però mai avergonyit. De mica en mica, els meus amics, els meus alumnes i els meus companys de feina comencen a entendre la meva afecció per les estatuetses peculiars que col·lecciono. Com un dels dos socis americans dels "Amics del Caganer", n'estic orgullós d'aquest lligam amb la cultura catalana.

El llibre "Barcelona" d'en Robert Hughes, fou la meva introducció al món del caganer. No hi vaig pensar més fins que vaig anar a veure la meva germana Cindy a Barcelona, el 1992. Ella em parlà sobre la tradició d'aquesta figureta, el que em féu interessar més per aquesta expressió cultural, única a tot el món.

Cindy començà a enviar-me figuretes de caganer com a regal de Nadal, i jo en vaig aconseguir d'altres en les meves dues visites a Barcelona. La meva col·lecció ha augmentat fins a les divuit o vint figuretes -un humil començament-, però que em fa sentir força orgullós.

Tinc dos caganers preferits, tot i que m'agraden tots. Un és una figura de plàstic i representa un pagès. Una dona meravellosa, la senyora Carmen Llavador, me la va regalar en acabar un sopar català deliciós en què ens invità a mi i a la meva família. La figura ja tenia anys, fins al punt que mostrava unes marques de dents que segons m'explicà les havien fetes els seus fills quan eren petits, en canvi, li faltava un detall significatiu d'aquestes figures. Quin honor per a mi tenir una peça amb tants records familiars! L'altre caganer vesteix l'uniforme del Barça i llegeix un diari. M'agraden els colors, l'expressió i la identificació amb un club de casa. Podria seguir parlant de les altres figuretes, i probablement qualsevol dia canviaré aquestes preferències.

Al desembre, quan s'acosta el Nadal, la meva dona Laurie i jo preparem els guarniments per a la casa. Abans de col·locar-los, sempre porto la meva col·lecció de caganers a l'institut on dono classes d'art. Explico als meus alumnes el fort i important simbolisme del que fa el caganer, que ens ensenya el nostre lligam amb la terra i la necessitat d'apreciar el que hem rebut de la mateixa i de tornar-li una part, al temps que la protegim. Aquest simbolisme s'estén

fàcilment a altres tipus de relacions interdependents i pot ser expressat d'altres maneres. Però, han estat els catalans els que han donat una categoria d'honorabilitat a un fet bàsic i universal mitjançant el caganer i la seva participació al Nadal. La resposta dels meus alumnes ha estat diversa però sovint, en treballs artístics fets posteriorment, he pogut veure com feien servir la idea de les relacions cícliques o d'un alt respecte pel nostre lloc en el món. També han vist la possibilitat de canvis sobre el tema del caganer però, en general, han après que és factible introduir una mica d'humor en qüestions profundes i universals.

De fet, m'he trobat amb més dificultats amb altres professors, ja que tot sovint arriben al caganer amb forts prejudicis contra les funcions bàsiques del

cos humà. Tanmateix, a altres companys de feina els hi agrada el caganer pel seu gran valor simbòlic i esperen amb candeleteres la presentació de les meves noves compres.

Mentre decorem la casa, la meva dona i jo parlem sobre el lloc apropiat del caganer. A vegades, aquesta figura sembla que es mou com per art de màgia: un dia el col·loco en front de l'establia i l'endemà apareix darrere la cova, amagat... Com a artista, he descobert que el caganer dóna diverses perspectives a l'art

contemporani: Per què els cicles de la natura afecten tan profundament les nostres vides? Quines són les relacions entre l'home i la natura i entre l'home i Déu? Com, certs símbols divertits poden ser usats com a objecte d'estudi seriós? Com hem de mostrar, en una societat de ràpida evolució, el paper estabilitzador de tradicions vigoroses? En certes galeries d'art i museus podem veure l'artista tractant aquestes qüestions importants. L'escultor i el pintor d'avui han de treballar amb la perspectiva d'un simbolisme, sovint

inabastable per tot aquell qui no s'ha preocupat de mirar-se l'art més enllà de les idees preconcebudes que tots hem rebut.

Tot i que la vida està plena de profund significat, també hi podem trobar humor plaent. La capacitat de l'home per saber qui és i quin és el seu lloc a l'univers i que a vegades cal saber riure's d'un mateix, fan del nostre un món meravellós. Això és el que el caganer m'ha ensenyat i el que desitjo haver explicat als meus alumnes, amics i col·legues.

Homenatge

als germans Vidal i Roca

caganer tradicional fins a la invenció de la vella caganera i tota la gamma de figures del caganer de les festes del Pi de Centelles i Santa Coloma, idea del nostre amic i soci Jordi Sarrate, així com també la figura del caganer especial que s'entrega a qui és nomenat *Caganer de l'any*.

Serveixin aquestes ratlles per demostrar el més profund sentiment d'admiració i estima pel manteniment de les nostres tradicions.

Moltes gràcies.

L'Associació Amics del Caganer de Catalunya volem retre homenatge al Josep i al Ramon Vidal per la seva tasca desenvolupada durant

tota la seva vida en la fabricació de figures de pessebre i especialment de la figura del caganer, de la que han fet mil i una figures diferents. Des del

L'Associació

Una hipòtesi històrica

sobre el naixement del caganer

No tenim notícia fefaent de la manera i moment històric exacte quan va aparèixer la figura del caganer, però sembla que és evident que no va néixer ideat per un artista o un escultor d'imatges de les que eren habituals i s'exhibien als pessebres de les esglésies, convents o als palaus o cases de personatges

principals, sinó que va ser creada pel poble.

Una hipòtesi de la gènesi de la seva aparició podria ser la següent: A les zones allunyades de les ciutats i poblacions importants, ja que a aquestes possiblement ja existia un petit i incipient mercat de peces i símbols nadalencs, els seus pobladors es feien ells mateixos les figures del pessebre amb fang i d'un tamany menor i més còmode que les que s'utilitzaven a les grans representacions esmentades.

Per Nadal s'invitaven d'una masia a l'altra, per mostrar-se mútuament el seu propi pessebre i assabentar-se de les novetats que s'havien introduït aquell any. Tot això va produir un tràfec de famílies que recorrien totes les masies dels voltants, que a més d'aprofitar l'ocasió per felicitar-se les festes i retrobar-se després d'un any sense veure's molts d'ells, comprovaven l'habilitat de cada família per crear i per modelar les seves figures i la destresa per construir cases, ponts i muntanyes, és a dir,

l'enginy desenvolupat pels veïns en la preparació i l'exposició del seu pessebre. Aquests recorreguts servien també per copiar aquells aspectes del pessebre del veí que més els havien sobtat i d'aquesta forma, més o menys al llarg dels anys, com el principi físic dels gots comunicants, tots els pessebres tenien una estructura i un aspecte comú.

Un any qualsevol del final del segle XVIII, un pagès, sense cap dubte ple d'ingeni i força iconoclasta, i si més no dir-ho, un xic irreverent, se li va ocórrer modelar una figura en actitud de defecar i la va posar al pessebre ben amagada darrere un arbre, o en un lloc poc visible, per por a les ferotges crítiques dels seus veïns més tradicionals i segurament de la ira irrefrenable del senyor rector del poble.

Per aquell esperit d'imitació i còpia esmentats, la gràcia que els va fer a molts veïns i una mica també per anar-hi contra el corrent oficial i a favor de l'ànim normalment irrespectuós del poble, aquella figura novadora i estrafolària, va aparèixer l'any següent a diferents pessebres de la comarca, fet que es va multiplicar any rere any fins a convertir-se en costum que es va estendre com una taca d'oli, en poc temps per tota la Catalunya rural, fins que dècades més tard, va arribar a les ciutats, i al principi va ser rebutjada sense contemplacions pels seus habitants. La força de les tradicions, quan són arrelades al poble i la gent n'està al seu favor, és incontenible, i per aquesta raó tan senzilla, avui el caganer està present a tots els pessebres de Catalunya i cada vegada més als de la resta d'Espanya.

Xabier Añoveros Trias de Bes

Calçotada a TARRAGONA

El diumenge dia 24 de febrer de 2002 la Junta Directiva va organitzar una calçotada a Tarragona. Va ser una calçotada global ja que hi havia comensals francesos i nord-americans. Un èxit.

Bin Laden Caganer,

í o no?

El darrer Nadal es va publicar als diaris barcelonins la notícia, seguida de la polèmica, sobre l'aparició a la fira de Santa Llúcia d'un caganer representatiu de Bin Laden, personatge prou conegut de tots, per raons que no cal ara recordar. Després de l'expectació inicial despertada per la presència de la figura més cridanera d'enguany [1], varen sorgir una sèrie d'objeccions al respecte, com que "no es pot fer broma amb segons què", "no s'ha de fer propaganda de segons qui", etcètera [2].

Davant d'aquesta disjuntiva, valguin els següents raonaments, propis d'un caganòfil. En primer lloc, és notòria la proliferació d'exemplars de caganers poc "ortodoxes" durant els darrers anys, representant des de Reis Mags a dimonis, passant per clergues, parelles de nuvis, forces de l'ordre, toreros i professionals de tota mena. Aquesta diversitat tipològica va motivar àdhuc Enric Casals a presentar el caganer com la figura del pessebre més susceptible de modificació [3]. Dues actituds se'n deriven entre els col·leccionistes, ja que mentre alguns s'encaparren en mantenir-se fidels als models clàssics catalans i hebreus, amb barretina i turbant, respectivament, altres, passant de tot, no tenen inconvenient en incorporar a la seva col·lecció a Joan Pau II, Pilar Rahola, Floquet de neu o Popeie.

En segon lloc, sigui quin sigui el punt de vista, s'ha de reconèixer que darrerament el caganer ha esdevingut, tal com assenyalava molt encertadament Pep Mañà, una veritable crònica sociològica. Així, any rere any, apareixen models representatius de personatges famosos del moment, i també d'esdeveniments d'actualitat, tals com l'Olimpiada de Barcelona, el canvi de segle, la implantació de l'euro o la malaltia de les vaques boges. A més, hi ha

caganers que simultàniament realitzen la seva tasca fisiològica amb l'ús d'utensilis contemporanis, com són l'ordinador, la videocàmera o el telèfon mòbil, la qual cosa, d'acord amb Josep Pernau, constitueix una síntesi de tradició i modernitat, tan grates als catalans quan van de la mà [4].

En tercer lloc, no oblidem que la idiosincràsia de la

nostra associació resideix precisament en la seva heterogeneïtat, ja que entre nosaltres trobem de tots els colors: persones creients i agnòstiques, gent de dretes i d'esquerres, catalanistes i espanyolistes..., però tots amics del caganer! Ja és hora que deixem de banda les actituds dogmàtiques, intolerants i intransigents, a fi de què puguem contemplar d'una vegada la nostra estimada figura com un referent il·limitat de la llibertat d'expressió. De fet, el caganer no és patrimoni ni d'una associació, ni d'un país, ni d'un determinat punt de vista ètic, ni d'un tipus concret d'humorisme. Només és propietat, en un cert sentit, del pessebre i, en qualsevol cas, de la imaginació. Per tant, si un s'ha de pronunciar, la resposta és Bin Laden caganer, per què no?, el canvi de segle, la implantació de l'euro o la malaltia de les vaques boges.

Jordi Arruga

BIBLIOGRAFIA

[1] Obiols I. *Bin Laden, "caganer"*. El País. 6-XII- 2001. Catalunya: p 7.

[2] Obiols I. *Un "caganer" que trae cola*. El País. 24-XII- 2001. Catalunya: p 8.

[3] Casals E. *Las figuras artesanales, otra vez de moda*. La Vanguardia. Suplemento. Barcelona 6-XII-1990: p 5.

[4] Pernau J. *Caganer amb mòbil*. El Periódico. Barcelona 22-XII-1999: p 7.

Buits

per omplonar

Després de consultar els diferents diccionaris de més pes com l'Alcover-Moll, el de la Gran Enciclopèdia, el de l'Institut d'Estudis i el Diccionari General he pogut comprovar que el caganer com a figura del pessebre només es menciona en un d'ells, el de l'Institut. Tenint present la popularitat i difusió de la nostra preuada figura, demano a vostès els caganofils

que feu arribar a les més altes dignitats i especialistes de la llengua aquest important buit en els reculls lexicogràfics de què en són responsables. Com a suggerència us faig arribar un llistat de possibles entrades que caldria revisar i/o anotar als diccionaris relacionades en l'acció de cagar i de qui la fa, el Caganer o la Caganera.

Cagada, cagador, cagadora, cagaire, cagadissa, cagaixes, cagaixa, cagall, cagalló, cagalera, cagament, cagamenta, cagandúrria, caganer, cagarada, cagarina, cagarel.la, cagarel.linna, cagarot, cagarota, cagarró, cagarrilla, cagaruta, cagarrella, cagarri, cagarricó, cagarró, cagarruixa, cagassa, cagatori, cagó, caguelis, caguera, cagueroles, cagueta, concagar-se, culcagat, encagarrat, escaguitxar-se, escagassar-se, escaguitxada, escagallar, escagarrissat, escagarrinar, cagacalces, cagadimonis, cagacalçons, cagadubtes, cagadur, cagadéus, cagafaves, cagafems, cagaferro, cagalatxa, cagamànecs, cagamiques, cagandanes, cagamenta, caganiu, cagaparet, cagapoquet, cagaràbies, caga-sal, caga-sucs, cagatinta, cagatió, cagatrepa, cagatripa, escagarrinat, cagat, cagallençols.

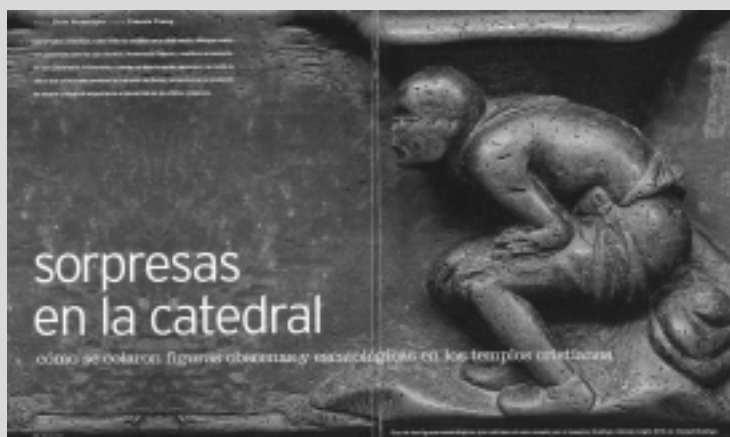

Lluís-Anton Baulenas

El bisbe Malla carrega contra els caganers

Segrià

Lleida i el bisbe emèrit de Lleida, Ramon Malla, jubilat des de fa dos anys, va dir que aquesta figureta «atempta contra el bon gust i les exigències de la decència i és poc respectuosa amb el cristianisme», per això va animar als creients a retirar-la dels pessebres. J.T.

Memòria d'Activitats de l'Associació

Amics del Caganer de l'any 2001

Com que es tracta d'una Associació viva les activitats desenvolupades han estat múltiples i diverses.

L'Assemblea General es va celebrar el dia 13 de juny al vespre a la societat gastronòmica EUSKALZALEAZ, on van assistir-hi trenta-dos socis/sòcies, i es va repartir un dimoni caganer com a record i així poder engrandir les respectives col·leccions dels assistents.

La tradicional exposició de Nadal de caganers es va celebrar a Mataró, a la Biblioteca Pública Pompeu Fabra. Van exposar les seves figures deu socis/sòcies, es van

reunir prop de set-cents caganers de tot tipus i mides. Van ser molt visitats pels mataronins.

El sopar de Nadal es va celebrar com els darrers anys al col·legi de Metges de Barcelona el dia 11 de desembre, van assistir-hi quaranta persones i com cada any es va lliurar el guardó del Caganer de l'Any, que va correspondre a l'escriptor Lluís-Anton Baulenas. El va presentar en Jordi Sarrate i el guardonat va agrair-ho en paraules sàbies i donant-nos un llistat de mots relacionats amb el caganer i que calia reivindicar allà on fos necessari.

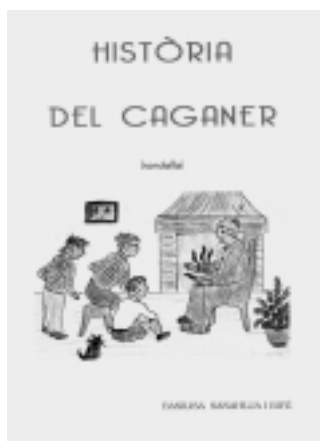
Van sortir dos nous números de "El Caganòfil" el 19 i el 20, per les acostumades dates de juny i desembre amb articles d'en Jordi Sarrate, Jordi Arruga, Joan Rossell i Xabier Añoveros, a més d'altres seccions fixes.

La Junta Directiva es va reunir en set ocasions, en les quals es va tractar i repassar els habituals temes. Es van preparar i organitzar les diverses activitats que van tenir lloc al llarg de l'any.

El nombre d'afiliats a 31 de desembre era de seixanta-dos.

Xabier Añoveros Trias de Bes
Secretari

racó del col·leccionista

Història del Caganer

PREU: 6 euros
Miquel Alsina, tel. 616 76 35 91

Artesania de León

Plaça de la Catedral, 2 - 24003 LEÓN
Tel. 987 22 67 93

Per adquirir el Caganer trucar al telèfon
616 76 35 91, Miquel Alsina Pla
PREU: 18,40 euros + transport

Col·lecció particular de Miquel Alsina